

SAARA ANTILAN MUISTOJA CASTRENIANUMISTA

Hiidenkivi-lehden sivulta sattui silmäni kysymys: millaisena muistat Castrenianumin? Vastaus oli aivoissa valmiina: siellä olo oli yksi parhaista kausista elämässäni.

Kun valmistuin 1953, ostin rullan silloista uutuutta, väriefilmiä. Otin kuvia yliopiston päärakennuksesta ja esittelin niitä: »Tässä on rakennus, johon minun ei koskaan tarvitse mennä, ei koskaan.» Olin töissä Pellervon toimituksessa, olin ollut koko opiskeluajan. Vuonna 1951 olin mennyt naimisiin ja muuttanut yliopiston koetilalle Viikkiin. 1954 sain tyttären. Siitä alkoivat ajankäyttöongelmat: toimituksessa oli totuttu varsinkin lehden taittovaiheessa istumaan myöhään iltaisin. Halusin pois sieltä.

Sanakirjasäätiöön olin tutustunut suomen laudaturtyötä tehdessäni. Silloin olin saanut jopa avaimen, että pääsin sinne myös iltaisin. Olin tullut tutuksi työntekijäin kanssa ja SKS:n virkailijoiden kanssa. Avaimesta olin sitten myöhemmin ylpeä, kun luin Matti Kuusen kirjasta valituksen, ettei hän saanut olla iltaisin SKS:n talossa. Ehkä Pellervon toimituksessa oli karttunut sen verran itsevarmuutta ja rohkeutta, että menin Lauri Hakulisen puheille kysymään, olisiko mahdollista päästä pois lähtevän assistentin paikalle. Murteistahan olin ollut lapsesta saakka kiinnostunut, sillä olin puhunut yhtä murretta kotona ja toista ovien ulkopuolella. Äidinkielen tunneille olin jo kansakoululaisena ottanut osaa myös kansanopistolla, jossa oli kotimme.

Kesällä 1955 siirryin Sanakirjasäätiön assistentiksi SKS:n taloon. Ei ollut enää iltatöitä. En ollut moittinut Simonkadun Maalaistentaloa, olihan se tarjonnut vuosikausia minulle kiintopisteen kaupungissa, mutta tuntuipa toisenlaiselta astuessani Kirjallisuuden Seuran alaovesta. Säätiössä sain suurenmoisen työtoverin, melkein samanikäisen Kirsti Mannisen. Opiskelijat sanoivat meitä vanhoiksi rouviksi, olimmehan jo kolmekymppisiä. Sain työpöydän, joka oli ollut Vilkun. Kustaa itse poikkesi siihen aikaan melko usein säätiössä. Vieressä oli Lyyli Rapolan pöytä, hän tarkasti iltapäivisin murrekeräelmiä. Hän epäili, että tulooni liittyi jotain epäselvää: »Olethan mieheni oppilas, miksi Hakulinen sinut palkkasi?» Olin kuitenkin jo aivan opintojeni alussa Lauri Kettusen ja Väinö Salmisen luennoilla huomannut, että professoreiden välit eivät olleet aina mutkattomat. Martti Rapola oli opiskeluaikan tärkein ja mukavin professori, tuskin hän vastusti uutta virkailijaa. Hakulisella oli oma huone, ja »peräkamariissa» Veikko Ruoppila ja Ruben Nirvi kirjoittelivat sana-artikkeleita. He olivat hiljan tarkastaneet Tuntemattoman sotilaan murrerepliikit, siksi säätiössä puhuttiin silloin usein tekstilainauksin.

Sitten tuli tieto, että Sanakirjasäätiö muuttaa yliopiston päärakennukseen. Kohtalo heitti siis minut kuitenkin sinne seuraaviksi seitsemäksi vuodeksi. Eteiseen tuotiin suuria laatikoita, joihin siirtelimme komeroitten sisällön - poltettavaksi pan-

nuhuoneessa. Jälkeenpäin olen valittanut monille, että emmehän me tiesimme, mitä aarteita siinä meni. Mitä ne vaharullatkin olivat? Jos jotain kysyimme, vastaus oli: pannuhuoneeseen. Yhden pölyisen pape-rirullan pelastin sentään. Siinä oli vanhoja karttoja, jotka myöhemmin kehystettiin Castrenianumiin. Vanhoista laskuista leik-kasin Setälän nimikirjoituksen »Hyväksyn. E. N. Setälä.» Olen oppinut lukemaan Setälän aapisesta, joka jäi Kannakselle 1939. Isä oli saanut hankituksi minulle sitten muis-toksi uuden kappaleen, johon hyväksymi-sen liimasin.

Muutossa tarvittiin niin paljon nais-energiaa, että vasta alkanut uusi raskaus oli keskeytyä ja jouduin sairaslomalle. Sieltä palattuani Lauri Hakulinen sanoi mieleen jäävän lauseen: »Ei teidän olisi tarvinnut yli änkenne yrittää.»

CASTRENIANUMISSA

Asetuimme yliopiston uudelle puolelle nel-jänteen kerrokseen, kaikki liput ja laput, laatikot ja laatikostot siirrettiin, jopa tuhan-net sananlaskut, jotka sijoitettiin käytävään. Niitä säälin, sillä meni vuosikausia, ettei kukaan yhtäkään niistä laatikoista avannut, kunnes Matti Kuusi penkoi niitä vähän. Jon-kin verran jouduimme viemään tavaroita yliopiston vanhan puolen vinttikerrokseen, jossa oli presidentti Ståhlbergin työhuoneen huonekalut. Sain yliopiston päärakennuk-sen avaimen, joten pääsimme sitten esi-merkiksi paraateja katsomaan Suurtorin puolelta ylhäältä. Sehän ei ollut avaimen antamisen tarkoitus, mutta säätiöläiset käyttivät etuoikeutta kyllä ihan siististi, toisin kuin orkesterilaiset, jotka järjestivät vanhan puolen rapuissa ja ullakolla juhlia. Ja menettivät avaimensa. Tunsimme silloin itsemme kilteiksi.

Huoneet, joihin Sanakirjasäätiö asettui, olivat ennestään tutut seminaarikirjaston

huoneet. Esimerkiksi kirjallisuuden lau-daturseminaarit oli pidetty siellä. Huone-kalutkin muistin ennestään: vaaleat työ-pöydät, suurimmassa huoneessa valtavan kokoinen kaaripöytä, jonka ympärille aset-tui silloinen nimiarkisto. Kerran vuodessa kesällä ilmestyi siivoojatätien lauma, joka Vim-pulverilla ja harjalla hankasi kaiken puhtaaksi.

Kirsti Mannisen huoneeseen tulimme ensin, siellä oli vaatenaulakko ja komerossa keiteltiin kahvit. Kahvipöytä oli keskustelun ja väittelyn paikka. Kirstille jokainen kertoi kuulumisensa, sai häneltä hymyn ja lohdu-tusta, jos tarvittiin. Meillä oli samanikäiset lapset; ei ole ihme, jos opiskelijat muistavat, että puhuimme lapsista. Pari vuotta sitten eräs pitäjämme kesäasukas kysyi, olenko ollut Sanakirjasäätiössä töissä. Hän, ruot-sinkielinen jo eläkkeelle jäänyt lehtori, oli tehnyt säätiössä laudaturtyötään ja sanoi muistavansa, kuinka kerroin, mitä minun lapseni olivat puhuneet. Punastuin. Olin jäänyt mieleen perheenäitinä, en murreko-elmista sanoja löytävänä virkailijana.

Minun työpöytäni oli kokoelmahuo-neessa. Professorit käskivät opiskelijoita tulemaan luokseni, että neuvon, miten ko-elmista löytää tarvittavat tiedot. Vasta-päätä istui Silva Sola, silloin Erkki Itkosen assistentti. Hän oli lapsesta saakka tuntenut yliopiston ja lukemattomat ihmiset siellä, sillä hänen äitinsä oli töissä aktuaarissa. Häneltä opimme paljon kaikenlaista. Mei-dän pöytämme kohdalla olevasta ikkunasta näki Helsingin tyttökoulun luokkiin, joiden elämästä Leena ja Inari Krohn ovat kirjoitta-neet. Koulun kattoa koristi kaunis torni. Hei-molan talokin oli vielä purkamatta. Nyt siitä ikkunasta näkyy toisenlainen maisema.

Toisen ikkunan edessä olevan pöy-dän ääressä työntekjä vaihtui välillä. Mitä muistuuukaan mieleen esimerkiksi Irmeli Mülleristä! Häneltä syntyi runo hetkessä. Esimerkiksi kun sanaston litistä ja Jaalas-

ta kerännyt Aino Valli syytti meitä hänen sanojensa kadottamisesta, sain pöydälleni runon: »Missä on aarnihonka / jonka kirjasin Jaalasta vasta? / Mustaa! Lauri, Kus-taa!» Siihen aikaan ei paljon matkusteltu, mutta kun Irmeli lähti Kreikkaan, hän vastaanotti tilaukset meiltä: mitä haluamme tulisiksi ja minkä hintaista. Sain kauniit korvakorut. Irmelin ja Matti Pääkkösen kih-lajaiset pidettiin Sanakirjasäätiössä. Matti oli osannut ostaa tarpeeksi suuria ruusuja upseerin tyttärelle, ja professoritkin saivat silloin kakkukahvit juodakseen.

Samaan huoneeseen ilmestyi 50 vuotta sitten, Unkarin kansannousun aikana, Aini Faragó, jonka unkarilainen tutkija oli juuri Sanakirjasäätiöstä vienyt vaimokseen Budapestiin. Heidän poikansa ryömi piikilankojen alitse vapauteen ja lensi aina Kanadaan saakka. Ainilla sattui olemaan juuri silloin matka järjestettynä, mutta mies joutui jäämään Unkariin, kunnes lupasi suuren kirjastonsa valtiolle, vaihtoi kirjat vapauteen. Lämmöllä muistan Ainia.

Kun muistelemaan rupean, voin palauttaa mieleen silloisten säätöläisten nimiä. Pohjalaiset tuntuivat heti tutuilta: Tuomo Tuomi ja Esko Koivusalo. Mutta en unohda Jaakkoa, Päiviä, Paulia, Jormaa, Kirstiä, Annelia... Mirja, Sakari, Olli, Terho ovat jo kuolleet. Kaikki nämä vuodet olen seurustellut jatkuvasti Eeva Maria Närhin kanssa. Ystävyys on kestänyt ajan ja välimatkan. Meidän tyttäret sanovat, että heille selvisi vasta aikuisena, että Maria-täti ei ole sukua, vaikka hän otti yökylään ja järjesti vaahtokylvyn. Jos ei nähdä, niin soitellaan. Yli viisikymmentävuotinen yhteys Kirsti Man-niseen katkesi tämän vuoden alussa, kun

hän kuoli päivää ennen 80-vuotispäiväänsä. Tunnen nyt itseni vanhaksi.

Castrenianumissa silloin muinoin tapasimme paljon muitakin kuin säätöläisiä. Käytävällä voi tulla vastaan Lauri Posti, joka sanoi: »Pois, pois postin tieltä, posti se kulkee keskellä tietä.» Karjalan kielen Virtarannat, kansanrunouden professorit, vanhan kirjakielen ja etymologisen sanakirjan tekijät, unkarin ja viron lehtorit olivat silloin käytävän varrella. Eeva Niinivaa-ra antoi meille paitsi hyviä elämänohjeita myös itsevalmistamaansa käsivoidetta, ruusuntipoilta tuoksuva. Vahtimestari oli aina ystävällinen neiti Impi Kaunisto, jonka sydänkohtausta yritimme parantaa, kun hän vahingossa oli joutunut samaan hissiin rehtori Linkomiehen kanssa.

Vuodet kuluivat. Välillä auskultoin, vaikka Terho Itkonen syytti, että niin petin Hakulisen. Kaksi äitiyslomaa ei paljon vienyt työaikaan, kun ne olivat vain joitakin viikkoja. Tuli sitten se katkera päivä, että piti viedä yliopiston pääarakennuksen avain ylimmälle vahtimestarille takaisin. Muutimme. Pitkä jakso opiskelijaelämää ja elämää opiskelijoiden kanssa yliopistolla ja Viikissä jäi taakse ja alkoi arvokkaan kotirouvan elämä maalla 1964. Muutaman vuoden kuluttua palasin yliopistoon lukemaan historiaa, silloin ruusuhuivityttöjen kanssa. Onneksi olin jo poissa Castrenianumista silloin, kun siellä alkoi »tiedostavien» aikakausi. Pian Sanakirjasäätiöstä lähdettyäni sain Lauri Hakuliselta lämpimän kirjeen, jossa hän pyysi minua takaisin säätöön, jos perhe muuttaa takaisin Helsinkiin. ■

SAARA ANTILA